

ASPEKTE NGA VEPRIMTARIA ATDHETARE E IDRIZ SEFERIT

Prejardhja e stërgjyshit të Idriz Seferit të quajtur Ukë Bardhi, përkatësisht Ukë Burimi, nga fshati Burim, si dhe fshatrat e tjera Prisjan, Sukë, etj. të rrethinës së Pirotit, që deri më 1877/78 bënë pjesë në Sanxhakun e Nishit, përkatësisht Vilajetin e Kosovës, dëshmon se edhe rrethina e Pirotit ka qenë e banuar me popullatë shqiptare.

Vetë Ukë Bardhi për afro rreth 8 vjet iu pat prirë disa njësive kaçake që luftonin kundër kërkesave të pangopshme të feudalëve turko-osmanë, si dhe kundër bandave serbobullgare që në atë kohë bënë zullum mbi banorët shqiptarë të asaj ane.

Personalitetin e çmuar të Idriz Seferit e kanë ndriçuar disa punëtorë shkencorë, siç ishte Sadullah Brestovci, i cili, duke u bazuar në tregimet e bashkëluftetarëve të tij, Idriz Seferin me meritë e quajti Kreshniku i Karadakut. Një punim të thukët për Idriz Seferin dhe veprimtarinë e tij e shkroi punëtori i palodhur shkencor Shaban Braha nga Tirana, i cili e ndriçoi në detaje këtë tribun popullor dhe veprimtarinë e tij të shumëfishtë.

Edhe pse nuk ishte i shkolluar, Idriz Seferi ishte shumë inteligjent dhe i njihte mirë djallëzitë serbe, greke e të tjera. Kështu, kur një herë disa shqiptarë të

shpërngulur nga Kurshumlia e kishin pyetur se a bën të bashkëpunojmë dhe të luftojmë së bashku me serbë kundër pushtuesve turq, ai ishte përgjigjur: *“Unë ju këshilloj që të mos bashkëpunoni me ta, sepse edhe në qoftë se fitohet lufta kundër turqve, serbët do të thonin se ne e fituam luftën, mu ashtu siç patën vepruar edhe në Luftën e Kosovës në vitin 1389”*.

Idriz Seferi i takoi periudhës revolucionare shqiptare të kohës së Lidhjes Shqiptare të Prizrenit (1788-1881), Lidhjes së Pejës (1899), kryengritjeve të mëdha shqiptare (1908-1912). Për këto ngjarje të mëdha historike ai dha një kontribut të madh, duke organizuar luftëtarë të shumtë të anës së Karadakut, duke bashkëpunuar ngushtë me luftëtarët e trevës së Bujanocit, Medvegjës, Preshevës, Kumanovës e më gjerë. Idriz Seferi qysh para Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, si i ri, pat bashkëpunuar me disa pari të vendit në pajtimin e gjaqeve, gjë që ishte primare për atë kohë. Perandoria Osmane ishte dobësuar shumë në krahasim me fuqitë evropiane të asaj kohe. Rusia cariste, Austro-Hungaria, Italia, etj. kinse donin t’i mbronin popujt e krishterë që gjendeshin nën Perandorinë Osmane, por ato në të vërtetë përpiqeshin t’ia grabisnin disa pjesë të saj që ende shtriheshin në tri kontinente, në njërën anë, e në anën tjetër shtetet fqinje të shqiptarëve si Greqia, Serbia, Bullgaria dhe Mali i Zi në vend që të respektonin parimin e fqinjësisë së mirë dhe të luftonin së bashku edhe me shqiptarë kundër pushtuesit të përbashkët pesëqindvjeçar, luftonin për grabitjen e tokave shqiptare dhe maqedonase.

Regjimi para turqve të rinj në krye me sulltanin, por edhe turqit e rinj nuk i pranonin kërkesat shqiptare shumë modeste vetëm për një autonomi në mënyrë që të përcaktoheshin kufijtë e shtrirjes fizike të popullatës shqiptare të asaj kohe. Në një situatë të tillë shqiptarëve nuk iu mbeti rrugë e mundësi tjetër përveç të luftojnë për kauzën e vet qoftë në mënyrë institucionale, nëpërmjet parlamentit, qoftë me armë në dorë deri në vitin 1912. Porta e dërgoi Dervish Pashën dhe ai bëri zullume të mëdha sidomos në Kosovë dhe në Shqipërinë Veriore.

Idriz Seferi në bashkëpunim me udhëheqjen shqiptare në krye me Abdyl Frashërin, Ymer Prizrenin, Ismail Qemalin, Hasan Prishtinën, Isa Boletinin, Luigj Gurakuqin, Ded Gjon Lulin, Haxhi Zekën, Bajram Currin e shumë të tjerë, luftoi trimërisht thuaja gjatë gjithë atyre periudhave historike 1878-1912 dhe gëzoi autoritet të madh te ta. Luftën më të madhe Idrizi e bëri në Anamoravë, por, siç thamë më sipër, ai me trimat e tij të paepur shpesh bashkëpunoi me çetat e luftëtarëve në Llap, Gallap e Drenicë. Pati bashkëpunim të ngushtë me Sheh Hasan Prizrenin, me Abdyl Shkupin, i cili shpeshherë e furnizonte me armatim. U bashkohej në luftë kryengritësve të trevës së Preshevës, Bujanocit, Kumanovës e viseve të tjera. Siç thuhet në burimet arkivore serbe, Idriz Seferi ishte jo vetëm trim i madh, por kishte edhe aftësi strategjike, prandaj dinte t'u shmangej sfidave dhe kurtheve që ia organizonin komandantët turq dhe për këtë gëzonte autoritet jashtëzakonisht të madh tek bashkëluftëtarët dhe në të gjitha

rajonet e përmendura. Kur ai lëshonte kushtimin paraqiteshin jo vetëm shumë meshkuj, por edhe disa gra të Anamoravës, e tok me to edhe shoqja e tij Bahtija. Janë të njohura trimëritë dhe luftërat heroike të kryengritësve shqiptarë që i udhëhiqte Idriz Seferi dhe shokët e tij në betejat e Kaçanikut, të Karadakut, të Moravës, etj. Të shumtë ishin shokët dhe bashkëluftëtarët e tij të pandashëm e trima të paepur, por vësh-tirë është të dallojmë ndonjërin prej tyre. Megjithatë, po i përmendim disa prej tyre, si Ramë Avdyl Pozhoranin, Islâm Pirën, Mustafë Kabashin, Bislim Hogoshtin e shumë të tjerë. Që nga betejat e vitit 1910 deri në çlirimin e Shkupit më 1912, Idriz Seferi ishte dhe mbeti njëra ndër figurat kryesore jo vetëm të Anamoravës, por edhe më gjerë.

Veprimtaria gjatë Lidhjes Shqiptare të Prizrenit dhe Lidhjes Shqiptare të Pejës

Veprimtarinë e tij revolucionare Idriz Seferi e tregoi edhe gjatë Lidhjes Shqiptare të Prizrenit dhe gjatë Lidhjes Shqiptare të Pejës, e sidomos gjatë krye-ngritjeve shqiptare antiosmane 1908-1912. Në lidhjen e Prizrenit morën pjesë shqiptarët e të gjitha trevave. Qëllimi kryesor i tyre ishte mbrojtja e tërësive territoriale dhe krijimi i një autonomie shqiptare si fazë fillestare, e cila do të mundësonte hap pas hapi krijimin e shtetit të pavarur shqiptar. Për shkak të luftërave të

pandërprera që i organizonte me kryengritësit e Anamoravës, Llapit dhe të Gallapit, e shpeshherë edhe me ata të Drenicës, Idriz Seferin pushteti i Perandorisë Osmane e pat burgosur në burgun e Nishit. Pasi që liruar nga burgu, me repartet e veta kryengritëse në anën e Karadakut, të Kaçanikut, të Ferizajt, por edhe në viset e Preshevës e më gjerë, ai menjëherë që vënë në shërbim të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit dhe pat vendosur bashkëpunim me Degën e Lidhjes në Shkup. Te Idrizi, në fshatin Sefer, shkojnë për t'u marrë vesh tre përfaqësues të Lidhjes së Prizrenit: Sylejman Vokshi, Shuab Spahiu dhe Avdyl Shkupi. Këta e udhëzojnë Idrizin që ai të organizonte mbrojtjen kundër forcave serbe në anën e Leskocit, në vijën Brestovc – Mirash – Vrajë e deri në Kumanovë. Idrizit iu lanë nën komandë edhe forca shqiptare të anës së Vardarit dhe të Kumanovës. Të gjitha këto ishin forca të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit dhe do të forcoheshin nga Lidhja duke iu dhënë armë dhe material tjetër të nevojshëm.

Shqiptarët arritën ta legalizojnë qëllimin e tyre kombëtar çlirimtar dhe duke filluar nga fundi i dhjetorit 1880 dhe deri në mars të vitit 1881 çliruan pothuaj tërë Kosovën dhe pjesë të mëdha të viseve të tjera shqiptare në Maqedoni dhe diç edhe në Shqipëri. Në këtë kohë çliruan Prishtinën me rrethinë, Ferizajn, Gjakovën, Pejën, Mitrovicën, Vushtrrinë, Gjilanin e të tjerë. Kështu që çliruar një pjesë e madhe e Vilajetit të Kosovës. Po ashtu qenë çliruar Tetova, Shkupi, Kumanova, Presheva, etj. Rol të madh në viset Anamoravës pat luajtur Idriz Seferi me forcat përkatëse vendëse. Në

ofensivën çlirimtare shqiptarëve iu mungonte përkrahja dhe ndihma e faktorit të jashtëm. Përkundrazi, për shuarjen e lëvizjes shqiptare të Lidhjes së Prizrenit, e shtyrë sidomos nga Fuqitë e Mëdha evropiane, Porta e Lartë organizoi një ushtri të madhe për të luftuar kundër shqiptarëve.

Idriz Seferi pat ndihmuar edhe Lidhjen Shqiptare të Pejës - 1899, në krye të së cilës ishte vënë patrioti i madh Haxhi Zeka. Në një mënyrë, Lidhja Shqiptare e Pejës ishte vazhdim i Lidhjes Shqiptare të Prizrenit me motive e qëllime krejt të qarta kombëtare. Lidhja e Pejës, përkatësisht Kuvendi i Pejës, mbahet prej 26 deri më 30 janar 1899 në Pejë dhe në të marrin pjesë disa qindra përfaqësues shqiptarë nga shumë vise shqiptare. Në mesin e shumë patriotëve të tjerë, përveç Haxhi Zekës, ishin edhe Bajram Curri, Idriz Seferi, Idriz Gjakova, etj. Gjatë kësaj kohe Idriz Seferi me trimat e Karadakut sulmon Preshevën, pastaj iu del në ndihmë kryengritësve në Prishtinë e rrethinë e më vonë shkon në Kamenicë dhe në rrethinë të saj, ku sulmon një repart turko-osman, i cili kishte për detyrë të sulmonte forcat e Llapit dhe ato të Anamoravës. Idrizi ia doli të organizojë forcat e veta në gjashtë pjesë. Një njësi luftonte kundër turqve, të tjerat formuan një rreth unazor. Armiku i hetoi dhe filloi t'i lëshojë pozicionet dhe të marrë arratinë, kështu që shumë forca turke u zunë rob nga kryngritësit shqiptarë. Por, meqë ishin ushtarë të veshur, nizamë pa dashjen e tyre, Idrizi dha urdhër që vetëm t'i çarmatosin dhe t'i lirojnë.

Roli i Idriz Seferi në kryengritjet e viteve 1908-1912

Në fillim të shekullit tonë turqit e rinj, apo siç quheshin xhon turqit, synonin të mëkëmbnin Perandorinë Osmane, e cila, në krahasim me shtetet e tjera evropiane, kishte mbetur shumë prapa. Ata programuan që për këtë qëllim t'i shfrytëzonin shqiptarët, maqedonasit dhe popujt e tjerë të robëruar. Prandaj, edhe u premtuan shqiptarëve se nëse do t'u ndihmonin për ta përmbysur sulltan Hamitin II, atyre do t'u njihnin bukur shumë të drejta. Kështu, të lodhur nga robëria shqiptarët përfitojnë nga kjo situatë dhe nëpër koloni shqiptare (në Rumani, Bullgari, Egjipt, SHBA, në Stamboll e gjetiu) fillojnë të botojnë edhe shumë revista, gazeta e libra të ndryshëm. Me veprimtarinë botuese të filluar që nga ditët e Rilindjes sonë Kombëtare dhe me forma të tjera të punës u përpoqën t'i nxisin e t'i zgjojnë bashkëkombësit nga letargjia për luftë që sa më parë t'i sigurojnë dhe t'i fitojnë të drejtat e tyre kombëtare, duke organizuar kështu luftën e tyre për çlirimin përfundimtar kombëtar. Në këtë kohë, pra, u bë një përpjekje jashtëzakonisht e madhe për ngritjen e vetëdijes kombëtare, punë kjo që kishte filluar që nga nismëtarët e Rilindjes Kombëtare.

Betejat e Kaçanikut, Dernagllavës dhe Moravës

Gjatë luftërave të tjera që zhvilloheshin në Vilajetin e Kosovës, në atë të Manastirit e pjesërisht edhe në Vilajetin e Shkodrës dhe në atë të Janinës, qëllimi i Idriz Seferit dhe udhëheqësve të tjerë ishte që me kryengritësit shqiptarë t'i zinin dhe t'i mbronin dy grykat strategjike: Grykën e Kaçanikut dhe atë të Konçulit (rrethina e Bujanocit). Nëpërmjet Grykës së Kaçanikut Idriz Seferi donte t'i bllokonte lidhjet e forta osmane të përqendruara në Lipjan e Shkup dhe në rrethinat e tyre. Forcat kryengritëse që i udhëhiqte vetë Idrizi, me ndihmën e prijësve siç ishin Ramë e Avdyl Pozhorani, Islam Pira, Mustafë Kabashi, Sinan Maxhera e të tjerë, ishin të afta t'i ndeznin zemrat e turmave të gjera shqiptare për atdhedashuri dhe për mbrojtje të atdheut të çmuar. Çetat e shqiptarëve që ishin ngrishur nga partrioti i madh Idriz Seferi zbritnin nga malet e Karadakut, nga luginat e Moravës, nga Llapi e Gallapi dhe ishin të gatshme t'i kryenin urdhërat e udhëheqësve të tyre. Një pjese tjetër të kryengritësve u prinin Hasan Ademi nga Prizreni, Hasan Budakova dhe Isa Boletini, të cilët me forcat e tyre mbronin viset e Carralevës, Budakovës e Jezercit me rrethina. Forcat e Idriz Seferit duhej të mbronin Grykën e Kaçanikut, kurse ato të Isa Boletinit, të Hasan Budakovës e të tjerëve Grykën e Carralevës. Në këto dy fronte qenë grumbulluar kështu rreth 9.000 – 10.000 kryengritës shqiptarë.

Kryengritja shqiptare për autonomi e vitit 1910 në këtë mënyrë mori përmasa dhe dimensione mjaft të gjera në viset e Anamoravës, të Carralevës, Llapit, Gallapit dhe viset e tjera të rrafshit të Kosovës, ndërsa udhëheqës kryesorë të forcave kryengritëse ishin Idriz Seferi, Isa Boletini, Bajram Curri, Ramadan Zaskoci, etj. Kryengritja po ashtu u përhap shumë në anën e Ferizajt, Lumës e më gjerë. Duke pasur parasysh rëndësinë e madhe strategjike të Grykës së Kaçanikut, mund të thuhet se shqiptarët arritën sukses të madh (23.IV.1910). Idriz Seferi që përqendruar në vendin e quajtur “Guri i shpuar“ dhe nga ajo pozitë duhej ta përcillte zhvillimin e betejës, ndërkohë që rreth vetes kishte edhe disa prijës si Islam Pirën e të tjerë. Vetë fakti se kryengritësit kishin zënë pozita të përshtatshme strategjike, siç ishin Gryka e Kaçanikut dhe Gryka e Konçulit, tek pala osmane ngjalli një dozë jo të vogël frike. Derisa Grykën e Kaçanikut e mbronte vetë Idrizi me disa prijës të dalluar, Grykën e Konçulit e mbronte Bislim Hogoshti me udhëheqës të tjerë. Në krye të ushtrisë turke ishte vënë gjenerali famëkeq Shefqet Turgut Pasha, gjakpirësi i madh i shqiptarëve, siç kishte qenë edhe Dervish Pasha kundër Lidhjes Shqiptare të Prizrenit. Bile Shefqet Turgut Pasha me zullumet që bëri ia shkoi dhe ia kaloi këtij të parit.

Shefqet Turgut Pasha kishte sjellë në front artileri gjermane dhe për të përdorur atë kishin ardhur disa oficerë gjermanë dhe forca të tjera gjermane me qëllim asgjësimi të forcave kryengritëse shqiptare. Ai vendosi që në fillim t'i sulmonte forcat kryengritëse shqiptare

dhe të zhbllokonte Grykën e Kaçanikut, e pastaj me ato forca të armatosura me armë bashkohore të drejtohej në anën e djathtë, duke sulmuar Gjilanin, Mitrovicën dhe anën e majtë - Pizrenin e Pejën. Duke përforcuar dhe duke sjellë gjithnjë më shumë forca të reja nga Stambolli ai operonte në anën e Kosovës dhe të Dukagjinit prej nga planifikonte të dilte e t'i sulmonte forcat kryengritëse shqiptare që kishin çliruar bukur shumë vise shqiptare në Vilajetin e Shkodrës. Kryengritësit shqiptarë të Kaçanikut më 24 prill sulmuan trenin që qarkullonte nga Shkupi për në Mitrovicë. Trenin e ndalën te ura e Lepencit, i çarmatosën ushtarët e oficerët dhe ua morën armatimin. Gjatë tërë kohës prej 24 deri më 31 prill 1910 shqiptarët, të udhëhequr nga Idriz Seferi, luftuan trimërisht dhe u shkaktuan forcave armike humbje të mëdha si në njerëz ashtu edhe në grabitjen e armatimit të ndryshëm të nevojshëm për kryengritës.

Duke parë që populli shqiptar po i ndihmonte me të madhe kryengritësit jo vetëm me bukë e municion, por edhe me pjesëmarrje të drejtpërdrejtë, e të cilët me guxim të madh hudheshin në luftë, madje edhe gra, pleq e të rinj, Shefqet Turgut Pasha i mllëfosur dha urdhër që çdo fshat që i ndihmon kryengritësit shqiptarë të sulmohej dhe të digjej, të bëhej hi e pluhur. Kështu edhe veproji. Shumë fshatra të rretheve të Kaçanikut, Vitisë, Gjilanit, Ferizajt e më gjerë ushtria turke i sulmoi dhe shumë nga to i shkatërroi tërësisht. Idriz Seferi me kryengritësit e Anamoravësi i shpëtoi kurthit që ia përgatitën komandantët turq dhe vazhdoi luftën në

betejat e njohura në Dernagllavës dhe Moravës. Forcat kryngritëse shqiptare, edhe pse dolën fituese si në Grykën e Kaçanikut, ashtu edhe në betejën e Dernagllavës, e pjesërisht edhe në atë të Moravës, ishin të vetëdijshme se kishin përballë një ushtri shumë fortë e të rryer dhe numerikisht shumë më të madhe se shqiptarët. Shqiptarët i mbante morali i lartë i atdhedashurisë. Konsulli serb në Shkup shkruante: “ *Shqiptarët me rreth 2000-3000 kryengritës tani kanë zënë grykën midis Bujanocit e Gjilanit. Idriz Seferi kishte bërë përpjesëtimin e forcave shqiptare në tri grupe dhe në tri anët zhvillohej një luftë e madhe dhe e rreptë, e pabarabartë. Siç thuhej aty, armiku çdo hap që do të ndërmernte do ta paguante me gjak. Islam Pira ishte futur thellë në terrenin e Moravës dhe i frymëzonte e i udhëhiqte shqiptarët. Sulmin kryesor turqit e organizuan më 3 maj 1910, shqiptarët me kundërsulmin e tyre armiqve u shkaktuan humbje të mëdha. Vetëm përforcimet e mëdha osmane i detyruan forcat shqiptare të tërhiqeshin gradualisht, por disa forca të tjera shqiptare që nuk u tërhoqën i sulmonin armiqtë. Shefqet Tuegut Pasha i thirri shqiptarët që të dorëzohen, por Idriz Seferi iu përgjigj: Shqiptari nuk di të dorëzohet ”.*

Kryengritësit shqiptarë edhe kur detyroheshin të tërhiqeshin nuk ikinin, por zhvillonin luftë guerile. Vështirë se mund të thuhet se cila nga këto tri beteja ishte më e përgjakshme: e Kaçanikut, e Dernagllavës apo ajo e Moravës së Gjilanit? Heroizmi i shqiptarëve

në krye me Idriz Seferin u bë i përjetshëm edhe në vargjet:

*Zo kah erdhi ky nam asqeri
Po lufton Idriz Seferi,
Lufton trimi bën gajret
E ka nisë pushkën me mret.*

Idriz Seferi me forcat e veta vazhdoi luftën edhe gjatë vitit 1911, sidomos në viset e Karadakut dhe të Moravës. Mirëpo, luftimet më të mëdha si në anën e Moravës, Karadakut, Bujanocit, Preshevës dhe në vise të tjera, Idrizi me luftëtarët e tij të paepur i bëri gjatë vitit 1912. Gjatë atij viti sidomos luftëtarët kryengritës të Vilajetit të Kosovës, Vilajetit të Manastirit, e pjesërisht të Vilajetit të Shkodrës dhe të Janinës, luftuan dhe zhvilluan luftë të rreptë për çlirimin e viseve shqiptare, për mrojtjen e tërësisë territoriale dhe për fitimin e autonomisë shqiptare. Kësaj lufte të shenjtë çlirimtare i hyri pjesa dërmuese e shqiptarëve, sidomos shtresat e ulta popullore të shumë krahinave shqiptare. Për fat të keq, përjashtim bënte vetëm një pjesë e vogël e fisnikëve shqiptarë, të cilët për shkak të interesave personale nuk i shihnin dot interesat e përgjithshme kombëtare. Nga ana tjetër, një pjesë pak a shumë e vogël ishte e painformuar mirë për situatën e krijuar. Kryengritja shqiptare antiosmane në Kosovë pat marrë përmasa sidomos gjatë vitit 1912. Në burimet konspira-

tive serbe lëvizja dhe lufta shqiptare e asaj kohe quhej revolucion shqiptar.

Gjatë viteve 1911 e 1912 shqiptarët hartuan dhe i dorëzuan diplomacisë evropiane dhe asaj botërore disa memorandume. Kështu, në memorandumun e Cetinës, të Gërçës, të Kuvendit të Junikut, të Malit Sinj e të tjerë, u kërkua me këmbëngulje autonomia shqiptare me disa primesa të pavarësisë kombëtare. Zakonisht u kërkua të caktoheshin kufijtë e trojeve shqiptare në katër vilajete (të Kosovës, të Manastirit, të Shkodrës dhe të Janinës).

Me rastin e shpalljes së shtetit shqiptar Idriz Seferi si përfaqësues i Anamoravës pat dërguar në Vlorë disa luftëtarë në krye me Bislim Hogoshtin, i cili pat treguar se Idriz Seferi qe gëzuar shumë kur Bislimi ia kishte dorëzuar atij Flamurin historik të Vlorës: "Idriz Seferi, që ishte ulur, u ngrit në këmbë, me dy duart e tij të fuqishme e rroku Flamurin, ngjeshi njërin gju përmbi tokë, u përkul, e puthi Flamurin shumë përmallshëm dhe tha: "Gjaku ynë, toka jonë, Dielli ynë". Idrizi, i cili sa ishte i gëzuar, aq ishte i pikëlluar për fatin e Kosovës e të viseve të tjera shqiptare, në atë rast tha: "Po çfarë do të bëhet me Kosovën, për çlirimin e së cilës u derdh gjithë ai gjak i popullit tonë"?

Përfundim

Idriz Seferi me zemër të pastër e ballëhapur jetoi, punoi dhe luftoi për ta mbrojtur vendlindjen dhe tërë rrethinën e Karadakut, përkatësisht Anamoravën, por gjithnjë duke mos kursyer veten luftoi edhe për mbrojtjen e Preshevës e Kumanovës me rrethinat e tyre, duke u inkuadruar shpeshherë edhe në luftërat që zhvilloheshin në anën e Llapit dhe të Gallapit, pastaj të Ferizajt, të Drenicës dhe në çdo vend ku kishte nevojë, si në kohën e Perandorisë Osmane, si në kohën e Bullgarisë dhe më vonë të Jugosllavisë, deri kur më 17 mars 1927 pushoi së rrahuri zemra e këtij trimi të madh në Zhegër afër Gjilanit. Pati fat, pra, të vdesë në vendin dhe në truallin e vet të cilin e deshi pa masë dhe për lirinë e të cilit luftoi prore. Ai nuk e ndali pushkën kundër armiqve dhe nuk u tremb as nga plumbat e armiqve turko-osmanë, bullgarë, serbë, etj. Ai ishte personalitet që popullin e Anamoravës e grishi dhjetëra herë për luftë çlirimtare. Kushtrimi të tij populli iu përgjigj çdo herë. Lidhur me këtë Hasan Prishtina me një rast i pat thënë: “Si ti, ore Idriz, që ia njeh gjuhën popullit shqiptar mbase nuk ia njeh kurrfarë gjenerali sado i shkolluar që të jetë ai”. Kështu, ky tribun, me trimërinë, strategjinë, aftësinë dhe revolucionaritetin e tij e la nën hije trimërinë e stërgjyshit të tij, Ukë Burimit të fshatit Burim afër Pirotit, i cili në atë kohë po ashtu nuk e pat kursyer jetën e tij për ta mbrojtur nderin e familjes, të shokëve e të popullatës shqiptare

në rrethinën e Pirotit e gjetiu. Atij këgëtari popullor do t'i këndojë:

Idriz Seferi n' kom u çue

*Oj Preshevë në malsi
Shtine pushkën me Tuqi
Idriz Seferi n'kom u çu,
Do me Tuqit me liftu.
Ky Idrizi u çu n'komë
Dredhi mustaqet me ni anë,
Mal e fushë po ushtojnë,
Trimat e tij po flitrojnë,
O ju turqit, he budallë,
Jeni kapë me shqiptarë,
Me shqiptarë, me kapuçbardhë,
Idriz Seferi komandar.
Kcehen çubat, kcehen gropat,
Krisin pushk't e krisnin topat,
Ra Presheva, Kumanova
Bujanovci, Shkupi, Tetova.
Ikën turqit u mbarun,
Shum pi tyne rob u zunë.
Shka ki lypë n'ven t'huj,
S'asht i joti, gjithkuj thuj!
E si hekri çu bren lima,
Preshevalit po dalin trima.*

LITERATURA:

1. Shaban Braha, Idriz Seferi, Tiranë, 1982.
2. Akte të Rilindjes Kombëtare shqiptare, 1878-1912, Tiranë.
3. St. Nestorovic, Pod Hisarom, Beograd, 1972.
4. Iz istorie Albanaca, Beograd, 1969.
5. Dimitrie Tucoviq, Serbia e Shqipëria, Prishtinë, 1968.
6. Shukri Rahimi, Vilajeti i Kosovës, Prishtinë, 1969.
7. Historia e Popullit Shqiptar, Prishtinë, 1968.
8. Dr. Vladan Djordjevic, Srbija i Turska 1894-1917, Beograd, 1928.
9. Zekeria Cana, Lëvizja Kombëtare Shqiptare në Kosovë 1908-1912, Prishtinë, 1979.
10. Sadullah Brestovci, Lëvizja Kombëtare në Kazanë e Gjilanit, 20.06.1971.
11. Vasa Cubrilovic, Istorija politickih misli u Srbiji XIX veka, Beograd, 1958.
12. Këngë popullore e Rilindjes Kombëtare, Prishtinë, 1978.
13. Dr. Sabit Uka, Gjurmë mbi shqiptarët e Sanxhakut të Nishit deri më 1912, Prishtinë, V, 1995.

LËNDA ARKIVORE

Drzhavni Arhiv Saveznog Sekretarijata inostranih poslova, Beograd, fond PO, 1903, fas. III, dos. I.K.G. pov. br. 629, Carigrad, (2.IV.1903);

DA SSIP, 1904. E.VI, dos. Vim I/23, pov. nr. 900. Kraljestvo poslanstva Srbije, pov., fq. 1-26.

Arhiv Srbije, Fond Po, K. 266, Prokuplje, 1878.

AS, fond; Vladan Djordjević, 17, 969, 173-167, Nis, 1898, Putovanje Pere Todorovica, Srpska stvar u Staroj Srbiji.

ADG, SSIP, PP, A/1 III, 16, pov. Nr. 550, Prishtinë, 1902, S.J.

ADG, SSIP, Prosvetno politicko odeljenje, 1902, P.P. br. 175, Prishtinë, 10.01.1902, Sr. Avramovic.

Arkivi i Kosovës, Prishtinë, K. XXVIII? K911-815, 1826, P.P. nr. 944, 12.V.1910.

AKP, nr. 611, XXVIII? K.11-827?51, 1176, 13.VI (26.04.1910), Prishtinë.

GAZETAT:

Liria e Shypnis, nr. 43, 31 maj 1912.

Pijemont, nr. 214, avgust, 1912.

Veçerñje Novosti, nr. 136, 16 maj 1912.